

Dans GT
VMBO
Syllabus centraal examen
2011

September 2009

Verantwoording:

© 2009 Centrale Examencommissie Vaststelling Opgaven vwo, havo, vmbo, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Alles uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Inhoud

Voorwoord	4
1. Verdeling examinering CE/SE	5
2. Specificatie van de globale eindtermen voor het CE	6

Voorwoord

De minister heeft de examenprogramma's op hoofdlijnen vastgesteld.

In het examenprogramma zijn de exameneenheden aangewezen waarover het centraal examen (CE) zich uitstrekt: het CE-deel van het examenprogramma. Het examenprogramma is op 1 augustus 2007 in werking getreden en geldt tot nader order.

De CEVO *) geeft in een syllabus, die in beginsel jaarlijks verschijnt, een toelichting op het CE-deel van het examenprogramma. Naast een beschrijving van de exameneisen voor een centraal examen, kan de syllabus verdere informatie over het centraal examen bevatten over een of meer van de volgende onderwerpen:

specificaties van examenstof, begrippenlijsten, bekend veronderstelde onderdelen van exameneenheden die verplicht zijn op het schoolexamen, bekend veronderstelde voorkennis uit de onderbouw, bijzondere vormen van examinering (computerexamens), voorbeeldopgaven, toelichting op de vraagstelling, toegestane hulpmiddelen.

Ten aanzien van de syllabus is nog het volgende op te merken. De functie ervan is een leraar in staat te stellen zich een goed beeld te vormen van wat in het centraal examen wel en niet gevraagd kan worden. Naar hun aard zijn ze dus niet een volledig gesloten en afgebakende beschrijving van alles wat op een examen zou kunnen voorkomen. Het is mogelijk, al zal dat maar in beperkte mate voorkomen, dat op een CE ook iets aan de orde komt dat niet met zo veel woorden in deze syllabus staat, maar dat naar het algemeen gevoelen daarvan in het verlengde ligt.

Een syllabus is zodoende een hulpmiddel voor degenen die anderen of zichzelf op een centraal examen voorbereiden. Een syllabus kan ook behulpzaam zijn voor de producenten van leermiddelen en voor nascholingsinstanties.

Deze syllabus geldt voor het examenjaar 2011. Syllabi van eerdere jaren zijn niet meer geldig en kunnen afwijken van deze versie. Voor het examenjaar 2012 wordt een nieuwe syllabus vastgesteld. De CEVO publiceert uitsluitend digitale versies van de syllabi 2011.

Dit gebeurt via Examenblad.nl, de officiële website voor de examens in het voortgezet onderwijs. In de syllabi 2011 zijn de wijzigingen ten opzichte van de vorige syllabus voor het examenjaar 2010 duidelijk zichtbaar. **De veranderingen zijn geel gemarkeerd.** Er zijn diverse vakken waarbij de syllabus 2011 geen veranderingen heeft ondergaan.

Een syllabus kan zo nodig ook tussentijds worden aangepast, bijvoorbeeld als een in de syllabus beschreven situatie feitelijk veranderd is. De aan een centraal examen voorafgaande Septembermededeling is dan het moment waarop dergelijke veranderingen bekend worden gemaakt. Kijkt u voor alle zekerheid jaarlijks in september op Examenblad.nl, www.examenblad.nl

De CEVO stelt het aantal en de tijdsduur van de toetsen van het centraal examen vast en de wijze waarop het centraal examen wordt afgenomen. Deze vaststelling wordt gepubliceerd in het rooster voor de centrale examens en in de Septembermededeling.

De syllabus is niet van belang voor het schoolexamen. Daarvoor zijn handreikingen door de SLO geproduceerd die in deze uitgave niet zijn opgenomen.

Voor opmerkingen over deze tekst houdt de CEVO zich steeds aanbevolen. U kunt die zenden aan info@cevo.nl *) of aan CEVO *), postbus 8128, 3503 RC Utrecht.

De voorzitter van de CEVO,
drs. H.W. Laan

*) Op 1 oktober 2009 gaat de CEVO op in het College voor Examens (CvE). De CEVO bestaat dan niet meer, maar besluiten van de CEVO, onder meer over de syllabi, blijven van kracht, zolang deze niet herzien zijn door het CvE. Reacties op deze syllabus kunt u vanaf dat moment ook zenden aan: info@cve.nl of College voor Examens, Postbus 315, 3500 AH Utrecht

1. Verdeling examinering CE/SE

Tabel:

Verdeling van de examenstof dans GT over centraal examen en schoolexamen

Exameneenheden		GT	CE	moet op SE	mag op SE
DA/K/1	Oriëntatie op leren en werken	X		GT	
DA/K/2	Basisvaardigheden	X		GT	
DA/K/3	Leervaardigheden in het vak dans	X	GT	GT	
DA/K/4	Dansen	X		GT	
DA/K/5	Vormgeven	X		GT	
DA/K/6	Presenteren	X		GT	
DA/K/7	Beschouwen	X	GT		GT
DA/K/8	Dans en maatschappij	X	GT		GT
DA/K/9	Dans en andere kunsten	X	GT		GT
DA/V/1	Eindopdracht	X		GT	
DA/V/2	Verwerven, verwerken en verstrekken van informatie	X		GT	
DA/V/3	Vaardigheden in samenhang	X	GT		GT

2. Specificatie van de globale eindtermen voor het CE

DA/K/3	Leervaardigheden in het vak dans De kandidaat beheerst een aantal vaardigheden die bijdragen tot de ontwikkeling van het eigen leervermogen, zoals: - vakbegrippen herkennen, benoemen en toepassen
---------------	--

In het centraal schriftelijk examen dans kunnen de volgende vakbegrippen voorkomen. Achter elk begrip staat een R of een P. R staat voor reproduceren (herkennen en benoemen), P staat voor produceren (benoemen en toepassen).

Zie voor de beschrijving van de betekenis van de begrippen bijvoorbeeld:

Breukelen, Wieneke van (2001), *Begrippenlijst Dans, Alfabetisch overzicht van begrippen voor het vak dans*. Enschede: SLO.

Aanzet van beweging P
Abstracte dans R
Academische dans/ klassiek ballet/ klassieke dans R
Actie P
Actie - reactie P
Afrikaanse dans R
Analyseren P
Arabesque R
Aspecten van danselementen P
Asymmetrisch/ symmetrisch P
Attributen P
Audiovisueel element R
Auditie R

Balans/ balanceren/ evenwicht P
Ballet R
Ballroomdans R
Barre R
Beleving van dans/ dansbeleving P
Belichting P
Beschouwen/ dansbeschouwen R
Bestaande dans R
Betekenis P
Bewegingsstroom P
Breakdance R
Buigen P

Canon P
Choreograaf R
Choreograferen P
Choreografie R
Combinatie/ danscombinatie P
Communiceren in dans/ samenwerken P
Componeren/ compositie P
Contraction R

Dagelijkse handelingen P
Dans/ dansen P
Dansacademie/ dansopleiding R
Dansactie P
Dansbeleving P
Dansbeschouwen P

Danscombinatie/ combinatie P
 Danscriticus/ dansrecensent R
 Dansdocent R
 Danselement P
 Danselement Kracht/ Bewegingsstroom P
 kracht:
 - actief gewicht: krachtig (gewicht inzetten)/ licht (gewicht ontkennen)
 - passief gewicht: zwaar/ licht
 bewegingsstroom:
 - kwantitatief (meetbaar) aspect: gespannen, ontspannen, tegenspanning
 - kwalitatief (intentioneel) aspect met de uitersten: gecontroleerd en vrijuit
 Danselement Ruimte P
 - richtingen (voor, zij, achter, diagonaal)
 - vlakken
 - lagen (hoog, midden, laag)
 - vorm van het lichaam (bijvoorbeeld rond, hoekig, open, groot, klein)
 - patronen
 Danselement Tijd P
 - tempo (snel, langzaam)
 - duur (kort, lang)
 - maat/ ritme (bijvoorbeeld regelmatig, onregelmatig)
 - frasering (danszinnen, begin, verloop, einde)
 - versnellen/ vertragen. stops
 Dansen P
 Danser/ danseres P
 Dansexpressie R
 Dansfrase/ frase/ danszin P
 Dansgeschiedenis R
 Dansgezelschap/ dansgroep R
 Danshouding/ lichaamshouding/ positie P
 Dansidee P
 Dansinstrument P
 Danskwaliteit P
 Dansontwerp P
 Dansopdracht P
 Dansopleiding/ dansacademie R
 Dansopstelling P
 Danspassen P
 Danspatroon/ patroon/ ruimtelijk patroon/ vloerpatroon P
 Danspresentatie/ dansuitvoering/ dansvoorstelling P
 Dansproduct/ dansstuk/ danswerkstuk P
 Dansproduct analyseren P
 Dansrecensent/ danscriticus R
 Dansrecensie R
 Danssoorten R
 Dansstijl R
 Danstechniek R
 Dansterm R
 Danstrend R
 Dansvaardigheid R
 Dansvocabulaire R/ danstaal P
 Danszin/ dansfrase/ frase P
 Decor P
 Decorontwerper R
 Duet P
 Duur P

Echo P
Eigentijdse dans R
Electric boogie R
Evenwicht (houden)/ balanceren P
Exploreren P
Expressie P

Flankkring P
Flamenco R
Folkloredans/ volksdans/ internationale dans R
Frase/ dansfrase/ danszin P
Frasering P
Freeze/ Stop P
Front P
Frontkring P
Functie van dans R
Fusion R

Gecontroleerd bewegen P
Geluid P
Geluidstechnicus R
Gemeenschapsdans R
Gespannen bewegen P
Gewicht (actief - passief) P
Gezelschapsdans R
Grime P
Grimeren R
Groepswerk P

Hedendaagse dans R
Herhaling P
Hip Hop R
Hofdans R

Improviseren P
In dans vertalen P
Indiase dans R
Interactie P
Internationale dans/ folkloredans/ volksdans R
Interpreteren/ dans interpreteren/ dansproduct duiden R
Isolatiebeweging P

Jazz dans R
Jazz hand R

Kracht P
Krachtig P
Klassiek ballet/ klassieke dans/ academische dans R
Kostuum P
Kostuumontwerper R
Kunstdisciplines/ kunstvorm R

Lagen/ hoogtelagen/ ruimtelagen P
Leiden-volgen P
Leunen P
Lichaamsvorm P
Licht P
Lichtontwerper R
Lichtplan/ lichtstand R
Liftechniek R
Locatie R

Maat/ maatsoort P
Moderne dans R
Multidisciplinaire kunst R
Musicaldans/ musical R
Muziek P

Observeren P
Omkering P
Ontspannen bewegen P
Opeenstapeling P
Opeenvolging P
Opwarming/ warming-up R P

Parallel P
Partner P
Patroon/ danspatroon/ ruimtelijk patroon/ vloerpatroon P
Pirouette R
Plié R
Podium R
Podiumkunst R
Port de bras R
Posities arm en been R
Presenteren P
Professionele dans R
Publiek R

Reactie P
Recensie/ dansrecensie R
Reflecteren R
Registratie (film video) R
Release R
Relevé R
Rekwisiet P
Richtingen P
Ritme P
Rituele dans R
Rotatiebeweging/ Roteren P
Ruimte P

Samenwerken in dans P
Samenwerkingsvormen P
- Leiden- volgen P
- Spiegelen P
- Actie- reactie P
- Leunen- steunen P
- Tillen P
- Synchron dansen P
Solo P
Spanning – Ontspanning P
Spiegelen P
Spitzen R
Steunen P
Stop/ Freeze P
Streetdance R
Strekbeweging/ strekken P
Structureren
Structuur
- Herhaling P
- Omkering P
- Opeenstapeling P
- Opeenvolging P
- Canon/ echo P
Symmetrisch/ asymmetrisch P

Synchroon P

Tapdans R

Techniek/ danstechniek R

Tegenspanning P

Tempo P

Tempowisseling P

Theater R

Theaterdans R

Theatertechniek R

Theatraal P

Theatrale middelen P

Tijd P

Tillen P

Toeschouwer R

Toneelbeeld R

Totaalbeweging P

Tutu R

Uitdraaien P

Uitdrukkingskracht P

Unisono P

Verhalende dans P

Versnellen P

Vertragen P

Videoclip R

Vlakken P

Vloerpatroon P

Volgen -Leiden P

Volksdans/ folkloredans/ internationale dans R

Voortbewegen P

Vormverandering P

Vorm van het lichaam/ lichaamsvorm P

Vormgeven/ dans vormgeven R/P

Vormgevingsmiddelen P

Vormgevingsprincipes R

Vrijuit bewegen P

Warming-up P

Werelddans R

Westerse theaterdans R

Zeggingskracht P

Zwaar P

DA/K/3	<p>Leervaardigheden in het vak dans</p> <p>De kandidaat beheerst een aantal vaardigheden die bijdragen tot de ontwikkeling van het eigen leervermogen, zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> - door middel van exploreren, improviseren en structureren een dansontwerp maken
---------------	---

Toelichting

Dansontwerp: Het centraal examen dans bevat een ontwerpogave. In deze opgave wordt van de kandidaat verwacht dat hij naar aanleiding van een thema een statisch ontwerp kan maken, een aantal stilstaande beelden kan ontwerpen, die in gedachten verbonden worden en zo een dans representeren. De kandidaat maakt door middel van exploratie en improvisatie met 'dansfiguren'/ dansers, theatrale middelen, ideeën over betekenis, acties en danselementen een dansconcept en structureert dit tot een geheel.

De kandidaat is zich bewust van de zeggingskracht van zijn keuzes en kan ten slotte zijn keuzes in relatie tot het thema uitleggen.

Exploreren: de kandidaat onderzoekt het aangeboden materiaal en ontwikkelt nieuwe ideeën.

Improviseren: de kandidaat gaat gericht met de verschillende keuzemogelijkheden die tot een eindresultaat kunnen leiden, variëren.

Structureren: de kandidaat maakt definitieve keuzes die een samenhangend geheel vormen.

DA/K/3	<p>Leervaardigheden in het vak dans</p> <p>De kandidaat beheerst een aantal vaardigheden die bijdragen tot de ontwikkeling van het eigen leervermogen, zoals:</p> <ul style="list-style-type: none"> - functioneel en verantwoord gebruik maken van theatrale middelen
---------------	--

Toelichting

Deze eindterm wordt in het centraal schriftelijk examen dans geoperationaliseerd in een ontwerpogave (zie ook DA/K/3 *door middel van exploreren, improviseren en structureren een dansontwerp maken*).

Voor theatrale middelen zie de toelichting ervan bij DA/K/7 *De kandidaat kan van een dans benoemen*.

Functioneel en verantwoord gebruik maken van theatrale middelen: de kandidaat kiest bij de ontwerpogave uit de aangeboden mogelijkheden en gebruikt deze zo dat de inhoud/ betekenis en/ of de vorm van het dansontwerp wordt versterkt.

DA/K/7	Beschouwen De kandidaat kan danssoorten onderkennen, hiervan kenmerken noemen en deze omschrijven.
---------------	--

Toelichting

Danssoorten:

- dansexpressie/ dansimprovisatie
- folklore/ volksdans/ internationale dans/ werelddans
- jazzdans (en Afrikaanse dans, show/ musicaldans)
- klassieke dans/ klassiek ballet/ academische dans
- moderne dans
- danstrends

De kenmerken van de verschillende danssoorten kunnen worden geordend naar:

- specifieke bewegingskenmerken
- thematiek
- uitgangspositie van het lichaam
- dansacties
- ruimtegebruik
- samenwerkingsvormen
- kleding/ kostuums
- muziek

Dansexpressie

Ook wel dansimprovisatie of educatieve dans genoemd. Dansexpressie komt voort uit de expressionistische dans. De danssoort wordt vooral toegepast in het basis en voortgezet onderwijs om tot een eigen dansstijl te komen. Improvisatie wordt ook veel door hedendaagse choreografen gebruikt om tot nieuw eigentijds dansmateriaal te komen.

• *Kenmerken*

- Er wordt uitgegaan van een thema.
- Er wordt geëxploreerd en geïmproviseerd op het thema.
- De dans is een persoonlijke weergave van de ideeën, gevoelens en ervaringen van de danser.
- Persoonlijke expressie staat centraal.
- De danser gebruikt tijdens het dansen zijn eigen specifieke bewegingsmogelijkheden, naast de technieken die hij heeft geleerd.

Folkloredans/ volksdans/ internationale dans/ werelddans

Folkloredans/ volksdans/ internationale dans/ werelddans: dans die behoort tot de cultuur van een bepaald volk, een bepaalde streek of land. Het omvat al die dansvormen die cultuurgebonden zijn en gebaseerd zijn op traditionele dansvormen. Werelddans omvat met name ook de hedendaagse cultuurgebonden dansen.

• *Kenmerken*

- gemeenschapsdans (groepsdans)
- ontstaan naar aanleiding van gebeurtenissen of rituelen
- ontstaan in een bepaald(e) land, streek of dorp
- beïnvloed door klimaat, geografische ligging, middelen van bestaan en religie
- specifieke passen
- specifieke groepsopstellingen zoals kring, rij
- De dansers zijn tijdens het dansen echt op elkaar gericht in het samendansen (een sociale functie).
- aparte vrouwen- en mannenrollen (mannen en vrouwen hebben vaak hun eigen manier van dansen)
- gebruik van specifieke kostuums
- Er is een sterke relatie tussen de dans en de muziek.
- De dansers maken vaak gebruik van hun stem, door middel van zingen, roepen, fluiten.

Jazzdans

Jazzdans is een samensmelting van Afro-Amerikaanse dans, ballet, hedendaagse dans en tapdans. Jazzdans wordt onder andere gebruikt in musical, film en t.v. (showmusicaldans).

- *Kenmerken*
- veel bewegingen met gebogen benen
- geïsoleerd bewegen van lichaamsdelen (hoofd, schouders, bekken)
- De dans bestaat vaak uit strakke en energieke bewegingen.
- De accenten in de dans vallen vaak samen met de beat van de muziek.

De basis voor de Jazzdans is de Afrikaanse dans.

Met **Afrikaanse dans** wordt bedoeld: dansen van de culturen ten zuiden van de Sahara.

- *Kenmerken*
- De dans heeft een betekenis en is ontstaan naar aanleiding van gebeurtenissen en rituelen.
- basishouding: gebogen knieën, uit elkaar, met licht voorover gebogen rug
- vrij en los bewegen van het lichaam
- voetgebruik: stappen en stampen; aards
- bekkenbeweging: ritmisch en los
- gebruik van slaginstrumenten
- herhaling van ritmen

Klassieke dans

Ook wel academisch ballet, academische dans of klassiek ballet genoemd. Theaterdansvorm die ontstaat in de 17^e eeuw. Tot de 20^e eeuw stond de klassieke dans centraal in de westerse theaterdans.

- *Kenmerken*
- vijf voetposities, specifieke armhoudingen, opgestrekte lichaamshouding
- uitdraaien van de benen en voeten
- specifieke passen en sprongen
- gebruik van spitzentechniek
- ontkennen van de zwaartekracht
- **liftechniek**
- kostuum: tutu's, spitzen
- vaak sprookjeswereld als thema

Moderne dans

Ontstaan begin 20^e eeuw als reactie op klassieke dans.

- *Kenmerken*
- natuurlijke lichaamshouding
- gebruik van natuurlijke bewegingen/ acties zoals lopen, rennen, vallen, rollen, springen
- beweeglijkheid van de romp; de aanzet van de beweging komt vaak vanuit het centrum.
- acties over de grond waarbij gebruik gemaakt wordt van zwaartekracht
- gebruik van adem als steun en/ of aanzet van de dansacties
- dansen op sportschoenen of sokken of blote voeten
- gebruik van dagelijkse kleding

Danstrends

Verzameling van dansstijlen van voorbijgaande aard, die waar ook ter wereld ontstaan en snel overgenomen worden. Voorbeelden daarvan zijn rock&roll, twist, electric boogie, streetdance, breakdance, capoeira. De kenmerken van Breakdance en Streetdance kunnen in het CSE aan de orde komen.

Breakdance en Streetdance.

Breakdance en streetdance zijn aan elkaar verwant. Beide dansstijlen zijn onderdeel van de hiphopcultuur, waar ook rappen, graffiti spuiten en DJ-en toe behoren. Beide dansstijlen zijn ontstaan in de straten van de grote steden in Amerika. Ze worden actief beoefend, vooral door jongeren uit de armere wijken van Amerika. Eind jaren '80 is het populair geworden en overgewaaid naar Europa.

- *Kenmerken van breakdance:*
- Individuele, solistische, geïmproviseerde dans. Afzonderlijk gebruik van verschillende lichaamsdelen en draaien en steunen op ongewone steunpunten (bijv. schouders of hoofd). Iedere danser beheerst een bepaald repertoire "moves", die ritmisch worden uitgevoerd. Voorbeelden van "moves" zijn: six step, turtle, headspin, windmill, swipe en flare.
- Dans om de dans: het elkaar uitdagen ('battle') en jezelf tonen.

- Op een plek in een kring van dansers/ publiek.
- Alledaagse kleding, die bij de stijl hoort (oversized)
- Rap/ scratch/ hiphop
- *Kenmerken van streetdance*
- Streetdance is een dansstijl die bestaat uit een combinatie van jazzdance en Aerobics.
- Bewegen met een bounce, lichaamszwaartepunt bij de grond, isolaties, elke "move" is 8 tellen.
- De bewegingen die gemaakt worden, zijn niet zo moeilijk, maar wel altijd stoer.....
- Wijde kleding; baggy-style (wijde, oversized kleding) of strak en sexy.
- Gebruik gemaakt wordt van rap, hip-hop, swingbeat, funk, top 40, enz
- Te zien in videoclip
- Dans om de dans: het elkaar uitdagen ('battle') en jezelf tonen

DA/K/7	<p>Beschouwen</p> <p>De kandidaat kan</p> <ul style="list-style-type: none"> - van een dans benoemen: <ul style="list-style-type: none"> - danser - dans (dansen, lichaams, structuur) - geluid - ruimte/ locatie - theatrale middelen - dansinhoud/ betekenis - en de samenhang ervan beargumenteren
---------------	---

Toelichting:

Deze eindterm richt zich op geclusterde onderdelen die betrekking hebben op inhoud en vorm van het dansproduct. De kandidaat moet binnen een geclusterd onderdeel zoals "danser" zelfstandig alle informatie die daarop van toepassing is, kunnen benoemen, en de samenhang kunnen aangeven en beargumenteren. Vervolgens moet de kandidaat ook de relatie tussen verschillende onderdelen (bijvoorbeeld "danser" en "geluid") kunnen beargumenteren en daarmee tot een conclusie kunnen komen over inhoud, vorm en samenhang in de dans.

Danser

Het betreft vragen zoals:

- hoeveel dansers/ danseressen?
- mannen en/ of vrouwen?
- wat voor rol of karakter dansen ze?
- dansen ze solo, duet, in groep, of wisselt dit?
- welke samenwerkingsvormen gebruiken ze? Leiden – volgen, spiegelen, synchroon, unisono, actie – reactie, leunen – ondersteunen, tillen.
- welke invloed hebben de dansers op elkaar?

Dans

- *Dansen*

De kandidaat kan naar aanleiding van de dansen en de bijbehorende aspecten dansproducten analyseren in relatie tot de dansinhoud/ betekenis.

1. *Aspecten van Ruimte:*

- richtingen (hoog, laag, voor, achter, links, rechts, diagonaal)
- vlakken (**sagittaal**, vertikaal, horizontaal)
- lagen (hoog, midden, diep/ laag)
- vorm van het lichaam (bijvoorbeeld rond, hoekig, open, groot, klein)
- vormverandering
- patronen (vloerpatronen)

2. *Aspecten van Tijd:*
  - tempo (snel, langzaam)
  - duur (kort, lang)
  - maat/ ritme (bijvoorbeeld regelmatig, onregelmatig)
  - frasering (danszinnen, begin, verloop, einde)
  - versnellen/ vertragen, stops, herhaling
3. *Aspecten van Kracht*
  - spanning - ontspanning
  - krachtig - licht, zwaar

- *Lichaam*

- totaal - isolatie
- vorm van het lichaam
- aanzet van beweging
- symmetrie - asymmetrie
- acties

- *Structuur*

De kandidaat kan de volgende structuurmogelijkheden herkennen en benoemen in dansproducten:

- herhaling
- omkering
- opeenstapeling
- opeenvolging
- canon/ echo

Geluid

Het betreft hier de relatie tussen dans en geluid, waarmee de betekenis of de sfeer wordt benadrukt, ondersteund, gecontrasteerd of ontkend.

Geluid kan ook duiden op bijvoorbeeld live of opgenomen muziek, een combinatie van die twee, een collage van verschillende muziekstukken, verschillende muziekstukken door elkaar heen laten gaan.

Ruimte/ locatie

Ruimte: de plek waar gedanst wordt zoals op het podium in het theater of op locatie, bijvoorbeeld: in een foyer, in een weiland, in de metro, op het strand, in een loods.

Gebruik van de ruimte:

- opstellingen in de ruimte zoals rij, cirkel, vrije plek in de ruimte.
- gaan de dansers op en af (de coulissen in) of blijven ze de hele tijd op het podium?

Theatrale middelen

De kandidaat moet kunnen herkennen en benoemen hoe de theatrale middelen zijn toegepast, vaak in relatie tot de dansinhoud/ betekenis.

Theatrale middelen zijn:

- *decor*: alles wat zich op het dansvlak/ podium bevindt, zoals neutraal of beschilderd achterdoek, coulissen, decorstukken, installaties (waar je in, op, onder en/ of doorheen kunt), filmprojecties, video- en computerprojecties. Ook ballonnen, confetti of bijvoorbeeld bellenblaasbellen die naar beneden komen dwarrelen behoren tot het decor.
- *geluid*: muziek: tempo, melodie, ritme, instrumentatie/ geluid. Maar ook stilte, stem, door de dansers gemaakte geluiden als klappen en stampen, live en/ of opgenomen.
- *grime*: make-up op het gezicht, body-paint, gelakte nagels van handen en voeten, speciale kapsels (ingevlochten haar, opgediste haarcoups e.d.); nepbloed, nepwimpers, gebruik van poeder.
- *belichting/ licht*: kleurgebruik, waar het licht vandaan komt (voor, zij, achter, boven, onder), sterkte van het licht, en soort licht zoals spots.
- *rekwisieten*: attributen waar de dansers gebruik van maken, zoals stoelen, tafels, waaiers, stokken, elastiek e.d. waarmee gedanst wordt.
- *kostuums*: kleding van de dansers, accessoires: sieraden, corsages, linten in het haar, om de polsen, hoofdtoeien, schoenen enz.

Bij theatrale middelen horen ook: audiovisuele middelen zoals foto-, film- en videoprojecties.

Het verschil tussen decor en rekwisiet/ attribuut

Stoelen en tafels bijvoorbeeld kunnen zowel decor als attribuut zijn. Als het gehanteerd wordt (overgooien, erop leunen e.d.) zijn het attributen, als ze een duidelijke plek op het podium hebben en deel uitmaken van het toneelbeeld is het (ook) decor.

Dansinhoud/ betekenis

Het betreft vragen zoals:

- waar gaat de dans over?
- wat is het thema?
- is de dans verhalend of abstract?
- welke middelen zijn gebruikt om de betekenis te verduidelijken?
- is er een ontwikkeling te zien in dans?

Zie voor meer informatie:

Ter Beek, Badeloch, Breuring, Marjolijn e.a. (2001), *Dans in uitvoering. Dans in de basisvorming. Kijkwijzer bij de analyse en duiden van een dansstuk, een choreografie (leerlingenboek) blz.29*
Enschede: SLO

DA/K/8	Dans en maatschappij De kandidaat kan functies van dans in de maatschappij herkennen en benoemen.
---------------	---

Toelichting

Dans vervult verschillende functies in onze maatschappij. Dansers en danseressen verdienen hun brood met dansen, in de disco wordt voor de lol gedanst, in een videoclip wordt dans gebruikt ter ondersteuning van de zang en de muziek en in het theater kijken mensen naar een dansvoorstelling. Dans kan op verschillende manieren ervaren worden, afhankelijk van de manier waarop men ermee in aanraking komt. Zo kan een dansstuk voor verschillende mensen verschillende functies hebben. Een dansstuk wordt door een toeschouwer anders ervaren dan door de danser die in het stuk danst. Het dansstuk heeft voor beiden een andere functie.

Uitgaande van de eigen achtergrond/ cultuur van de kandidaat komt deze op verschillende manieren met dans in aanraking in zijn dagelijks leven. Het is de bedoeling dat de kandidaat zich hiervan bewust wordt.

Functies van dans zijn:

Decoratieve functie: de dans wordt gebruikt als decoratie. Bijvoorbeeld een dansgroepje bij het optreden van een popgroep.

Economische functie: de dans wordt gebruikt voor reclame of werk.

Educatieve functie: het is de bedoeling dat de toeschouwer tot nieuwe inzichten komt, iets leert.

Esthetische functie: het dansstuk is gemaakt om schoonheid te tonen, of juist het tegengestelde: anti-schoonheid (vervreemding, confrontatie). Bij de toeschouwer gaat het om inleven en genieten van schoonheid.

Levensbeschouwelijke functie: de dans wordt gebruikt bij religieuze of rituele vieringen

Politieke functie: het dansstuk is een protest tegen iets of huldigt juist de bestaande machthebbers

Recreatieve functie: dansen voor het plezier. Bijvoorbeeld in een amateur-groep of op een disco.

Sociale functie: het dansen is gericht op het samendansen, gericht op het samenzijn in een groep. Bijvoorbeeld folklore. (internationale dans/ werelddans/ volksdans).

DA/K/8	Dans en maatschappij De kandidaat kan herkennen en beargumenteren dat dans het product is van een bepaalde cultuur/ samenleving in een bepaalde tijdsperiode en leefomgeving.
---------------	---

Toelichting

De samenleving en ook de cultuur van de samenleving verandert voortdurend. Mensen verbinden en onderscheiden zich. Cultuur verbindt en laat onderscheid zien. Iedere groep heeft zijn eigen cultuur en wil die laten zien aan elkaar en aan anderen. Mensen onderling en groepen mensen beïnvloeden elkaar, nemen uitingen van elkaar over.

Danssoorten beïnvloeden elkaar en er ontstaan nieuwe danssoorten. Zo verandert dans ook voortdurend.

Zie voor danssoorten de toelichting bij eindterm DA/K/7 *danssoorten onderkennen, hiervan kenmerken noemen en deze omschrijven.*

Rituele dans

De oudste dans waar wij kennis over hebben is de rituele dans. De rituele dans werd al in de oudheid uitgevoerd bij gebeurtenissen die van groot belang zijn voor de stam, zoals geboorte, huwelijk, oorlog, planten en oogsten. Iedere belangrijke fase werd ingewijd met een magische rite om het kwade af te weren en het goede aan te moedigen. Deze dans is bij vele culturen terug te vinden. Het is vrijwel altijd gemeenschapsdans en de oorsprong van folkloredans.

Klassieke dans

De mensen van adel en de rijken dansten in de 17e eeuw op een andere manier dan de gewone burgers en de boeren.

De adel kwam aan het hof van de koning. Hun dans heet daarom hofdans. Vooral in Frankrijk werd er veel gedanst aan het hof. Koning Lodewijk XIV stimuleerde dit en danste zelf ook. De dans werd voor publiek opgevoerd in balzalen. In die tijd is het klassieke ballet ontstaan, met een aantal uitgangspunten, dat ook nu nog terug te zien zijn in het huidige klassieke ballet zoals de uitgedraaide benen en voeten en het "opgestrekt lichaam". Alle danspassen en lichaamshoudingen van het klassieke ballet hebben daarom een Franse naam die nu nog over de hele wereld gebruikt worden, bijvoorbeeld: arabesque, pirouette, pli , relevé (zie begrippenlijst).

Moderne dans

Rond 1900 vond er een revolutie plaats op het gebied van alle kunst. In dans betekende dat dat men niet meer in het strakke keurslijf van tutu en spitzen wilde dansen, maar veel natuurlijker, met vrije, losse bewegingen. Ook mocht de eigen emotie getoond worden in dans, in plaats van bestaande verhalen zoals sprookjes uit te beelden. Zo is in de eerste helft van de twintigste eeuw de moderne dans ontstaan.

In Noord-Amerika zijn de belangrijke vernieuwers van de dans Isadora Duncan en Martha Graham met haar sterk dramatisch getinte dansen (zie ook eindterm DA/K/7 *danssoorten onderkennen, hiervan kenmerken noemen en deze omschrijven*).

In de periode tussen de twee wereldoorlogen ontwikkelt zich in Europa onder invloed van Rudolf von Laban, Mary Wigman en Kurt Jooss de *Ausdruckstanz*, de expressionistische dans. Dit is een vorm van moderne dans waarin uitdrukking wordt gegeven aan emoties, waarbij de persoonlijke lichaamstaal van de danser belangrijk is. Hieruit is dansexpressie ontstaan (zie ook eindterm DA/K/7 *danssoorten onderkennen, hiervan kenmerken noemen en deze omschrijven*).

Fusion/ Danstrends

In onze multiculturele maatschappij ontstaan nieuwe danstrends zoals vroeger folkloredansen ontstonden: 'bij en door het volk'. In deze ontwikkeling is "fusion" een belangrijk begrip. Zowel in danstrends als in professionele dans speelt vermenging van culturen en stijlen (fusion) een grote rol. In verschillende actuele danstrends zoals breakdance, hip hop, electric boogie, zijn mooie voorbeelden te zien van deze vermenging.

Zicht op fusion, zoals zich dat nu ontwikkelt, is een vervolg op:

- het inzicht hebben in danssoorten (vgl. DA/K/7 *danssoorten onderkennen, hiervan kenmerken noemen en deze omschrijven*)
- de danssoorten kunnen vergelijken (vgl. DA/K/7 *danssoorten onderkennen, hiervan kenmerken noemen en deze omschrijven*)
- het kijken naar verschillende kunstvormen (vgl. DA/K/9)

De leerlingen brengen de danstrends zelf de school in, zij maken feitelijk zelf deel uit van deze ontwikkeling. Zo kunnen zij dicht bij huis inzicht opdoen over hedendaagse dansontwikkelingen.

Afrikaanse dans

De Afrikaanse dans in verband met de sterk ritmische inslag erg belangrijk in vele fusion-verschijnselen. Vanuit de Afrikaanse dans ontstaat in Noord-Amerika de Jazzdans. Het is een samensmelting van de dans van de zwarte en de blanke bevolking (zie ook eindterm DA/K/7 *danssoorten onderkennen, hiervan kenmerken noemen en deze omschrijven*).

Van alle genoemde perioden en stijlen heeft de leerling kennis en inzicht in de relatie tussen de dans en de 'omstandigheden' (leefomgeving en cultuur).

DA/K/9	<p>Dans en andere kunsten</p> <p>De kandidaat kan binnen een dansproductie andere kunstvormen dan dans herkennen en de functies ervan benoemen.</p>
---------------	--

Toelichting

Een dansproductie omvat naast het dansstuk publiciteitszaken, zoals het programmaboekje en poster.

De kandidaat kent de verschillende kunstvormen en weet hoe deze in combinatie met dans gebruikt kunnen worden.

Kunstvormen zijn:

- beeldende kunst, waaronder: film/ video, fotografie, grafische kunst, mode, schilderkunst
- dans
- drama
- literatuur
- muziek

De bedoeling is dat de kandidaat bekijkt hoe de verschillende kunstvormen samengaan in de dansproductie en welke functie ze in het geheel vervullen: Wat dragen de toegepaste kunstvormen bij aan de dans? Hoe ondersteunen ze de dans? Wat is het effect op de dans van de specifieke manier waarop de verschillende kunstvormen samen gebruikt worden? Hoe worden deze gebruikt door de dansers en wat draagt dit bij aan de dans?

De kandidaat kent ook de verschillende functies:

- ondersteunende functie in technische zin
- ondersteunende functie in inhoudelijke zin
- verhalende functie
- functie ter decoratie/ verfraaiing
- functie ter ontspanning.

Verschil tussen eindterm 7 (DA/K/7) en eindterm 9 (DA/K/9)

Eindterm 7: gericht kunnen kijken naar de vorm en inhoud van een dansstuk en met argumenten een eigen interpretatie geven aan een dansstuk.

Eindterm 9: kunnen herkennen welke functie een andere kunstvorm heeft in en/ of ten behoeve van een dansproductie.

DA/V/3	Vaardigheden in samenhang De kandidaat kan de vaardigheden uit de eindtermen van het kerndeel in samenhang toepassen.
---------------	---

Toelichting

De domeinen:

Leervaardigheden in het vak dans, Beschouwen, Dans en maatschappij en Dans en andere kunsten kunnen in samenhang in het centraal schriftelijk examen aan de orde komen.